

Vel til norske bøker i Øst-Europa:

- Marx erstattet av økonomisjefen

– Før fikk vi nei til å utgi Søren Kierkegaard fordi kommunistene hadde forbudt ham. Nå får vi nei fordi han ikke selger godt nok.

Aftenpostens korrespondent
ULF ANDENÆS

Bratislava.
I oppsummerer Tea Chmelova paradokset for dem som utgir bøker i dagens Øst-Europa.
Hun er redaktør i et av de største forlagene i Slovakia. I mange år har hun vært en ildsjel i formidling av nordlitteratur i sitt hjemland. Hun snakker til oss på klingende svensk, utdannet i nordiske språk som hun er. Mange norske forfattere har gjennom Tea Chmelovas medvirkning funnet et taknemlig slovakisk publikum. Resignert konstaterer hun: – Nå, etter revolusjonen, er vi enda en gang ute-lukket fra å trykke de fleste seriøse forfattere, men denne gang er den politiske tvang avløst av kommersiell tvang.

– Dessverre er det blitt mye vanskeligere å utgi norske og nordiske bøker. Oversettelse av bestselgere etter amerikansk leser er hva som greier seg i den beinhard konkurransen, her som andre steder. Før var det regimets sensur som bestemte våre utgivelser. Nå er det vår økonomisjef.

Norge var topp

Hun gir et opplysende innblikk i en forleggers arbeidsvilkår før og nå på den andre siden av det som en gang var jernteppet. Hennes forlag, Slovensky spisovatel, er det fremste av de tidligere statlige forlag i landet og fortsatt er i live. De norske forfatterne

solgte bra før revolusjonen, sier hun, og lister opp en lang rekke både av gullalderens og av vår samtids diktere. Bjørnson hadde alltid en tilhengerskare i Slovakia, på grunn av sin innsats for slovakenes selvstendighetskamp. I dag har forresten våre nasjonalister gjort Bjørnson til sin helt, innskryter hun. – Også Hamsun var etterspurt, for ikke å snakke om Trygve Gulbrandsen. «Og bakom synger skogene» gikk unna i opplag etter opplag. Torborg Nedreaas, Knut Faldbakken, kriminalbøkene til Staalesen, til og med en antologi over ny norsk lyrikk, alt fikk sin avsetning.

Og nå vil ikke leserne vite av de norske lenger?

– Konkurransen var ikke så stor før revolusjonen. Den gang var vestlige kioskromaner forbudt. Til gjengjeld var vi pålagt å utgi en mengde russiske og sosialistiske bøker. Den tillatte seriøse litteraturen fra vest var et pustehull for mange, og de nordiske bidrag slo an.

Hamsun unnsnapp

– På svartelisten den gang sto et svært så blandet selskap: Amerikanske bestselgere og idealistiske filosofer figurerte side om side blant de forbudte. Kafka var bannlyst så vel som Freud, Kierkegaard og reformkommunistene. Dostojevskij var langt på vei forbudt, men ikke helt. Andre, som Dürrenmatt, var forbudt av den grunn at de hadde protestert mot Sovjets invasjon i Tsjekkoslovakia. En tid fikk vi knapt lov å utgi forfattere fra Romania og Ungarn, ene og alene fordi disse to lands kommunistiske herskere hadde opptrådt med en viss uavhengighet overfor Moskva.

– Hvorfor var Hamsun tillatt, han som var tilhenger av Hitler?

– Jeg tror det hjalp Hamsun at han alltid hadde vært populær i Russland. Dess-

uten fant man ikke nazistisk ideologi i hans romaner.

Hennes forklaring bringer tilbake minnet om den gang under krigen da Molotov prøvde å legge inn et godt ord for Hamsun hos Trygve Lie, og Lie svarte med å refse Stalins utenriksminister for bløthjertethet.

Penger og direktiver

Under kommunismen behøvde vi ikke tenke på økonomien i det hele tatt, forklarer Chmelova. – Vi fikk en viss sum penger fra ministeriet. Med dem fulgte direktiv om å oppfylle visse kvoter: En viss prosent russiske bøker, en viss prosent marxistisk ideologi, osv. I tillegg ble det en kvote til overs for det vi selv var interessert i og som ministeriet tillot – kanskje til og med en og annen godkjent krimroman som vi kunne tjene litt penger på.

– I dag er vi privatisert og må forsørge oss selv. Vi må overbevise vår økonomisjef om hver utgivelse. Han prøver å være imøtekommende, men alt dreier seg om å overleve.

I forlagets katalog ser vi at det er blitt bred plass for både Frederick Forsyth og Sidney Sheldon, for ikke å snakke om «Angelika», Erich von Däniken og cowboy-bøker av Louis L'Amour. Av Marx øynes ikke det svakeste spor, men han ville da også følt seg bortkommen i selskapet. Riktige verdensnavn som Joyce, Camus og Tvardovskij greier likevel å klare seg fast på hennes høstliste.

Klart for Wassmo

– Mange forlag går konkurs. Kostnadene stiger. Folk har det svært trangt. Man må presse prisene ned til pinetrunge fortjenestemarginer, ellers har leserne overhodet ikke råd til å kjøpe bøkene. Papir er også vanskelig å få tak i. Det mest papiret som produseres

ØKONOMISK «SENSUR»: – Dessverre er det blitt mye vanskeligere å utgi norske og nordiske bøker, konstaterer forlagsredaktør Tea Chmelova i Bratislava. Foto: ULF ANDENÆS

går til eksport for å skaffe penger i kassen for vårt fattige land.

– Det er ikke helt slutt for nordisk litteratur i Slovakia. Men det som kommer, utgives helst på idealistiske småforlag som drives på dugnad. Der har Kierkegaard sin eneste sjanse. Hos oss må det

være populære storselgere, sukker Chmelova.

– Vi prøver å finne noen kjente navn fra nord. Kanskje får vi avsatt noen tusen eksemplarer om vi lykkes. Hvordan er det forresten med Herbjørg Wassmo – det ble sagt at hun solgte meget bra i Norge?

107709